

Terénní teorie

12. Nálezová zpráva.

Nedílnou součástí archeologického výzkumu je i zpracování a vyhodnocení zjištěných informací a zveřejnění jeho výsledků. Základním, a dá se říci povinným výstupem je pak nálezová zpráva (NZ).

Tady se přirozeně dá polemizovat jakou úroveň publikace lze u některých výzkumů dosáhnout (ZAV). V zásadě však platí, že prioritou je vypracování kompletní nálezové zprávy, než publikace článku, který vyčerpávajícím způsobem „vědecky vyhodnotí“ dílčí část reprezentativních nálezů získaných při výzkumu, zatímco nálezová zpráva chybí nebo má torzovitý charakter.

Zásady pro vyhotovení nálezové zprávy

Nálezové zprávy se zhotovují nejméně ve čtyřech vyhotoveních, z nichž první obdrží investor (stavebník), dvě se ukládají v archívu organizace a čtvrté archeologický ústav AVČR v Praze nebo v Brně. Spolu s NZ se archeologickému ústavu odevzdává „Zpráva o archeologické akci“, kterou vedoucí projektu vyplní bezprostředně po dokončení NZ.

Další kopii NZ může obdržet na základě dohody muzeum, kde jsou uloženy nálezy z výzkumu, resp. v současné době to víceméně toto muzeum vyžaduje.

Po obsahové stránce by NZ měla respektovat několik dalších zásad:

- NZ by měla předkládat všechny objektivně zjištěné skutečnosti, tj. neuvádět pouze jejich výběr, nebo je nezkrusovat uvedením pouze části objektivně zjištěné informace
- k výše uvedenému tomu slouží formalizovaný způsob zápisu SJ, věrné převedení písemní, kresební a fotografické terénní dokumentace do publikační podoby
- v NZ by se předkládané objektivně zjištěné informace neměly interpretačně zkrusovat, subjektivní interpretace autora nutno uvádět zřetelně „odděleně“ od objektivně zjištěných faktů,
- získané a uveřejněné informace by se měly uvádět tak, aby nic nebránilo jejich případné jiné interpretaci
- získané a uveřejněné informace je zapotřebí uvádět tak, aby byli srovnatelné (kompatibilní) s informacemi z jiných NZ, aby se v budoucnu dalo pracovat a vycházet z celé databáze objektivně zjištěných informací

Standardní nálezová zpráva má tyto součásti:

Titulní list

Obsahuje zpravidla název a číslo nálezové zprávy, jména autorů, název autorské organizace a rok vyhotovení. Často bývá esteticky upravena (obrázek, logo, ...).

Vložený list s následujícím textem.

„Nálezová zpráva slouží jako doklad o provedení archeologickém výzkumu.“

Datum, podpis statutárního zástupce organizace a razítko organizace. Je to určeno pro kolaudační řízení stavebníka.

Evidenční list

Dnes již standardní součást NZ, obsahuje veškeré důležité informace pro účely orgánů památkové péče. Vhodné a účelné je vybavit evidenční list kolonkami, které korespondují s vyžadovanými údaji na formulářích OZAA a ZAA.

Obsah

Na samostatném listě se uvedou názvy jednotlivých částí nálezové zprávy s čísly příslušných stran textu u dílčích stran kapitol.

1. Úvod

Zaznamenají se důvody provedení výzkumu, skutečnost uzavření dohody se stavebníkem, případně důležité vnější okolnosti, např. úroveň spolupráce s investorem, dodavatelskými firmami či jinými archeologickými organizacemi, stav narušení lokality, původce hlášení o náhodném nálezu apod. Také se uvede termín zahájení a ukončení terénní části výzkumu, jakož i termín zahájení a ukončení jeho zpracování do náleзовé zprávy.

2. Přírodní a historický kontext, užití metody a cíle

2.1. Lokalizace naleziště

Základní údaje obsahuje evidenční list. Lze doplnit a upřesnit bližší popis polohy vůči zástavbě, v rámci katastru apod.

2.2 Geomorfologický a geologický popis, krajinné prostředí

Charakterizuje se terénní reliéf naleziště a jeho nejbližší okolí, situace blízkých vodních zdrojů. Připojí se základní údaje o geologickém útvaru, charakteru podloží, půdním typu. Posledně uvedené může nahradit, případně podstatně doplnit přiložená expertíza specialisty.

2.3. Zaměření zkoumané plochy

Zde se uvede metoda (pásma, teodolit, totální stanice) a autoři zaměření výzkumu. Doporučuje se vložit zpráva geodeta, nebo v případě většího rozsahu než cca 1/2 stránky stručný výtah s uvedením autora zaměření, užitý přístroj, souřadný systém.

2.4. Historie naleziště

Zde se stručně zmíní dějiny archeologických výzkumů lokality. Nebyla-li zkoumána, zmíní se stručně případné akce v nejbližším okolí, v případě projektu týkajícího se středověku či novověku i základní údaje písemných pramenů napomáhající interpretaci nalezené situace. Příslušné odkazy na prameny a literaturu se uvedou v soupisu na konci textové části.

2.5. Cíl projektu

Zde se uvede, jaký odborný cíl z hlediska záchrany archeologických památek či testování vědeckého záměru výzkum sledoval.

2.6. Metoda a postup projektu

Popíše se použitá metodika terénního odkryvu a dokumentace. Je třeba uvést, zda šlo o plošný výzkum či jen o dokumentaci a vzorkování profilů stavebních výkopů. V případě plošného odkryvu jsou povinné údaje o čtvercové síti, dílčích sondách, lokálních odkryvech významných situací, rozsahu zkoumané plochy apod. Popíše se metoda písemného a grafického záznamu. Zdůrazní se případně použití moderních „nadstandardních“ metod (např. fotogrametrie). Dále se uvede technický postup výzkumu v časovém sledu (bez popisu náleзовých situací). Upozorní se na eventuální nedozkoumání určitých ploch. Pozornost se věnuje i zvolené metodě a postupu zpracování. Zde se uvede, zda byly movité nálezy konzervátorsky ošetřeny s eventuálním odkazem na zprávu konzervátora.

3. Nálezová situace

3.1. Popis stratigrafických jednotek

Zde se uvedou formou výtisku výstupu z databázových formulářů základní charakteristiky jednotlivých druhů na nalezišti zastoupených stratigrafických jednotek včetně jejich stratigrafických vztahů.

3.2. Popis „vyšších struktur“ (svazků stratigrafických jednotek nebo také strat. kroků)

Charakterizují se významné objekty složené z více stratigrafických jednotek. Je možné též připojit přehlednou tabulku „objektů“ s určením jejich funkce a datováním.

3.3. Analýza nálezové situace – diskuse

U zvrstvených lokalit jde o komentář k stratigrafické matici, sestavený vertikálně od podloží k nejmladším horizontům. V takovém případě musí být vývoj osídlení členěn do fází (přes svazky kontextů, případně skupiny svazků). Popis obsahuje výčet a krátkou charakteristiku důležitých uloženin a struktur (funkčních souborů kontextů). U jednovrstvené lokality většího chronologického rozpětí je třeba charakterizovat jednotlivá období (kultury) opět s výčtem struktur (staveb, hrobů apod.).

3.4. Vyhodnocení výzkumu z hlediska archeologické památkové péče

Zde se uvede, zda předmětná plocha nebo její část je i po ukončení výzkumu „územím s archeologickými nálezy“ ve smyslu zákona o státní památkové péči. Rovněž je nutné upozornit na výskyt případných archeologických památek v bezprostředním okolí prozkoumané plochy (ploch).

4. Prameny a literatura

Zde se uvede soupis použitých pramenů a literatury pro části 2 a 3.

5. Textové přílohy

5.1. Stratigrafická matice

Povinná u zvrstvených lokalit.

5.2. Inventář movitých nálezů a vzorků

Každá položka inventáře obsahuje inventární číslo, stručnou charakteristiku nálezů nebo jejich skupiny a rámcovou dataci. Byl-li materiál pouze očištěn, je nutno očíslovat obaly (sáčky, krabice) a v inventáři u každé stratigrafické jednotky třeba uvést číslo obalu. Vzorky, u nichž se předpokládá likvidace v průběhu expertízy, tvoří zvláštní seznam navazující na inventář nálezů. V případě dostatečného množství prostředků a zájmu autora lze připojit podrobnější katalog nálezů nejlépe databázového rázu s příslušnými analytickými výstupy.

5.3. Seznam terénních plánů

Výtisk výstupu z databáze. Měla by být povinnou součástí každé nálezové zprávy a zahrnuje veškerou kresební dokumentaci uloženou v archívu organizace.

5.4. Inventář fotodokumentace

Výtisk výstupu z databáze. Měla by být povinnou součástí každé nálezové zprávy a zahrnuje veškerou fotodokumentaci uloženou v archívu organizace.

5.5. Speciální posudky – výstupy speciálních analýz.

6. Obrazová příloha

6.1. Seznam příloh

Má charakter databázového výstupu. Uvede se číslo přílohy a popis. V případě přítomnosti více stratigrafických jednotek na jednom obrázku se doporučuje jejich výčet, což zvláště platí pro svazky stratigrafických jednotek („vyšší struktury“, „objekty“).

6.2. Zaměření zkoumané plochy

Situace se vyznačí do mapy 1:5000 nebo 1:10 000. V případě intravilánu je nutné připojit zaměření do některé z následujících typů map: mapa evidence nemovitostí 1:1000 nebo 1:2880, technická mapa 1:500.

6.3. Celkový plán zkoumané plochy

Zhotoví se v měřítcích běžných v projektových dokumentacích staveb, jež mohou být k tomuto účelu přímo použity (1:50, 1:100, 1:200, 1:500).

6.4. Kresebné tabulky terénních situací

Kresební provedení zachycených terénních situací – buď formou výtisků vektorizovaných profilů a plošných plánů, perokreseb, nebo jejich kvalitních xerokopií. Zachová-li se měřítko terénní dokumentace, lze užít i větší formáty než A4 (tzv. skládačka). V případě plošného odkryvu složitě stratifikované nálezné situace jsou základem obrazové přílohy zobrazení struktur stratigrafických jednotek (objektů) v rámci jednotlivých stratigrafických fází. Není povinné vložit do tištěné přílohy každou dokumentovanou jednotku, úplná dokumentace je archivovaná na CD a v rámci terénní dokumentace. Vyhodnocení stratigrafie by zejména u složitějších plošně odkrývaných nalezišť mělo předcházet výrobě kresebních tabulek! Je nutné připojit celkový plán výzkumu a „náčrt“ (vektorizované záznamy) jednotlivých stratigrafických jednotek tak, aby bylo možné vytvořit v rámci celkového plánu naleziště různé časové vrstvy ve smyslu GIS (vrstva zkoumaných ploch, vrstvy různých časových horizontů či typů struktur). V pravém horním rohu každé tabulky je numerické označení obrázku **OBR. 1 až X**.

6.5. Kresebná dokumentace nálezů

Doporučuje se výběr významných nálezů či důležitých souborů.

7. Fotografická příloha

7.1. Popis fototabulek

Obsahuje inventární číslo negativu a popis záběru. Musí být uvedena zeměpisná orientace záběru, doporučuje se uvést čísla významných stratigrafických jednotek.

7.2. Fototabulky

Obsahují výběr záběrů s důrazem na kvalitu a ilustrativnost představovaných situací. Jde o listy s fotografiemi, resp. o digitálně upravenými výstupy fotodokumentace formátu A4 očíslované v pravém horním rohu **TAB 1 až X**.

Přílohy:

Volně přiloženou součástí NZ může být CD verze NZ, nebo její části, videokazeta s reprezentativním záznamem výzkumu, apod.

V některých případech přirozeně nelze dodržet rozsah členění NZ, proto bývá vypracována NZ s omezeným počtem součástí např. pro akce s tzv. „negativním“ zjištěním z hlediska archeologických památek

Vyhotovení minimální verze NZ s pozitivně zjištěnou archeologickou situací z důvodu absence finančních, nebo časových prostředků lze v podstatě akceptovat pouze ve výjimečných případech.

Formuláře ZAA a OZAA

Kromě NZ je oprávněná organizace před a po realizaci povinna vyplnit tyto formuláře:

1. Formulář O zahájení archeologického výzkumu (OZZA):

- formulář distribuuje a po vyplnění sbírá Státní ústav památkové péče, a slouží k evidenci realizovaných akcí. Pro jednu akci se v podstatě vyplňuje dvakrát před zahájení (ze zákona alespoň 5 dní předem), dále pak po ukončení. V současnosti ho lze vyplňovat a odesílat na SÚPP také elektronicky.

2. Formulář Zpráva o archeologické akci (ZAA):

- formulář distribuuje a sbírá Archeologický ústav AV ČR v Praze, resp. v Brně, v podstatě se vyplňují hromadně jednou ročně všechny akce za uplynulý rok a odešlou na příslušný ARÚ.
- formulář lze použít jako minimální zdroj informací pro nejzákladnější publikaci archeologické akce v rámci „*BZO – Archeologické výzkumy v Čechách*“ (na Moravě pro se to PV nerealizuje).